

Ҳамид Ғулом

БИР МИЛЛИОН МОЖАРОСИ

ҲИКОЯЛАР
ВА ДРАМА

Тошкент
Ғафур Ғулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти

1986

ДРАМА

БИР МИЛЛИОН МОЖАРОСИ

(Улқон)

УЧ ПАРДАЛИ ДРАМА

ИШТИРОК ЭТУВЧИЛАР:

Намозов Ниёз Намозович — райкомнинг биринчи секретари, 55 ёшда.

Азаматова Ойниса — райкомнинг иккинчи секретари, 40 ёшда.

Бердиев Салоҳ Бердиевич — райижроком раиси, 50 ёшда.

Диёров Карим Каримович — қурилиш-монтаж бошқармасининг бошлиғи, 45 ёшда.

Луқмонов Тоғай Луқмонович — чўлдаги янги совхоз директори, 45 ёшда.

Диёрова Нафиса — Диёровнинг хотини, райком қабулхона котибаси, 35 ёшда.

Эсонов Одил — Намозовнинг ёрдамчиси, 35 ёшда.

Намозова Лобар — Намозовнинг хотини, Луқмонсвнинг опаси, 50 ёшда.

Намозова Дилбар — Намозовнинг қизи, 23 ёшда.

Пардаев Қўзивой — Намозовнинг шофери, 40 ёшда.

Луқмон ота — Луқмонов билан Намозовнинг отаси, кекса мироб, 70 ёшда.

Азизова Ҳанифа — секретарь-машинистка, 30 ёшда.

Капитан Сатторов — ГАИ инспектори, 40 ёшда.

Воқеа чўл зонасидаги районларнинг бирида бўлиб ўтади.

Биллур қандиллар осилган, кенг, ҳашаматли кабинет тўрида улкан ёзув столи орқасида қизғиш чарм креслога чўкканча Намозов ўтирибди. У башанг кийинган: қора костюмининг чап кўкрагида депутатлик значоги порлаб турибди. Унинг ўнг томонида, журнал столчасида оқ, қора, қизил телефон аппаратлари тизилган.

Намозов кўнғироқ тугмасини босади, қабулхонада кўнғироқ узоқ жиринглайди, лекин кабинетга ҳеч ким кирмайди.

Намозовнинг ташвиши ортиб, ўрнидан туради, дераза ёнига келиб, ташқарида ёғаетган қорни бир нафас томоша қилади. Шу пайт оқ телефон жиринглайди. У тез юриб келиб оёқда гоз турганча, трубкани кўтаради.

Трубкада. Бугун — йигирманчи декабрь... Планингизга бир миллион етмаяпти. Хабарингиз борми?

Намозов. Бор... Бажарамиз.

Трубкада. Қайси объектларни топширасиз?

Намозов. 35-нчи совхоз посёлкасини... Чўпонота каналлини...

Трубкада. Балки, топширолмассиз... Ҳисоб-китобни пухта қилдингизми?

Намозов. Албатта, топширамиз.

Трубкада. Рапортингизни кутайликми?

Намозов. Албатта... Бахтимизга саломат бўлингиз! (Трубкада калта сигналлар эшитилади. Намозов трубкани қўйиб, яна қабулхона кўнғироғининг тугмасини босади.) Таажжуб... Нафиса бугун ҳам йўқ... (Ташвиши ортиб, қизил телефон трубкасини кўтаради.) Эсонов, киринг!

Бир неча дақиқадан кейин кабинетга шинам кийинган ёрдамчи — Эсонов кўк папкани қўлтиқлаганча, тавозе билан киради.

Эсонов. Саломатмисиз, Ниёз Намозович? Кечадан бери келган расмий қоғозлар... (Папкани ёзув столи устига қўяди.) Эштаман, Ниёз Намозович!

Намозов. Диёрова бугун ҳам кўринмайди...

Эсонов. Хабарим бор... Менга ҳеч нима демадилар...

Намозов. Дарҳол уйига телефон қилинг! (*Крес-
лога оғир ўтириб, кўк папкани очади. Кабинетдан
чиқиб кетаётган Эсоновга.*) Одилжон, тўхтаг! Шу ердан
телефон қилинг!

Эсонов. Кечирасиз, Ниёз Намозович... Нафиса
Диёровна эри Карим Каримович билан аразлашиб,
уйидан кетиб қолган... У ҳозир микрорайонда бир ўзи
яшайди, квартирасида телефон йўқ...

Намозов. Телефони бор. Яқинда ўрнатган... Теле-
фон: 4—20—20. (*Оқ аппаратга ишора қилади.*)

Эсонов (*телефон рақамларини теради, анчагача
қулоқ солиб туради.*) Жавоб бермаяпти.

Намозов. Нима қиламиз энди? Ҳозирча бошқа
бир котиба топиб туриш керак.

Эсонов. Котиба бор. Бир қиз иш сўраб келди.
Шаҳарда «Интурист»да бир оз вақт ишлаган, инглиз
тилига ўқиган, машинкада ёзишга моҳир. У қиз бугун
ҳам иш сўраб келди, ҳозир менинг кабинетимда.

Намозов. Чаққонгинами? Яъни, лаб-даҳани қалай,
демоқчиман. Келишганми ишқилиб? Ўзи қаерлик экан?

Эсонов. Чақирайми? Қирсинми?

Намозов. Қирсин, шахсан ўзим бир суҳбатлашиб
кўрай-чи! Сиз дарҳол Диёровга телефон қилинг, ярим
соатда етиб келсин. Ҳа, дарвоқе, гап орасида ундан хо-
тинини ҳам суриштиринг, балки Диёров Нафиса билан
ярашиб олгандир. Хуллас, Нафисани топинг, биласизу
у бизга сув билан ҳаводек зарур. Янгиси эса, ҳозир
қирсин!

Эсонов. Хўп бўлади. (*Жилмайганча чиқиб кетади.*)

Намозов (*креслодан анча енгил туриб, дераза
ёнига келади ва янги котибанинг киришини кутабош-
лайди.*)

Оппоқ дала.

Оппоқ-оппоқ қор...

Хаёлда лола,

Кўнгилда баҳор...

Эҳ, ёшлик, чақмоқдай бир чақнади-ю, ўтди-кетди!

Эшик аста очилиб, кулранг жинси шим, қип-қизил махер кофта,
баланд пошнаи этик кийган, елкасига гулдор сумка осган новчаги-
на сулув қиз кириб келади.

Азизова. Мумкинми, ўртоқ Намозов? Мен Ҳанифа
Азизоваман.

Намозов. Қиринг! (*Қизга бошдан-оёқ разм сола-*

ди, қўл бериб кўришади.) Ниёз Намозович... Қани, ўтиринг! (Икковлари юзма-юз ўтирадилар.) Хужжатларингиз?

Азизова (сумкасини елкасидан олиб, очади.) Мана паспортим, меҳнат дафтарчам, партия билетим.

Намозов. И-я, ўзимизнинг районлик экансиз-ку! Жуда соз!.. Шаҳардан уйга қайтибсиз-да? (Хужжатни кўздан кечиради.) Жойида... Турмушга чиқмаганмисиз? Ҳа-а... Ҳанифахон?

Азизова. Бу — узун ҳикоя... Эрим йўқ, ёлғизман.

Намозов. Кечиринг, бошқа савол бериб ярангизни янгиламайман. Сиз ҳозир кадрлар бўлимига кириб, ариза ёзинг, анкета тўлдириг, хуллас, хужжатларингизни расмийлаштириг. Қаерда турибсиз?

Азизова. Бир дугонамникида.

Намозов. Квартира берамиз. Ишни дарҳол бошлашингиз мумкинми?

Азизова. Албатта.

Намозов. (ўрнидан туриб, Ҳанифанинг қўлларини қўлларига олади, беозоргина силайди). Мен билан бирга ишлашинг нақадар масъулиятли эканини тушунсангиз керак?

Азизова. Ҳа, албатта. Эплайолармиканман?

Намозов. Эплайсиз... менга суянсангиз!

Азизова. Ҳаракат қиламан. (Чиқиб кетади.)

Намозов. О, фаришта!.. Ўзи ҳам тонг паллада туғилган бўлса керак: тиниқ, оппоқ, дўндиқча!..

Намозов креслога ўтириб, бемалол керишади, кўзларини юмганча ширин хаёлларга берилади.

Эсонов (киради). Диёровни топдим, ҳозир етиб келади. Нафисани ундан сўрадим, Карим Қаримович: «билмайман», деди. Ҳа, айтгандай, у хотини билан расмий равишда ажралишмоқчи бўлиб ариза берганини эшитувдим...

Намозов. Қачон? Қандай қилиб?

Эсонов. Болалари бўлмагани учун ЗАГС икки томоннинг аризасига биноан талоқни осонгина расмийлаштираркан. ЗАГС мудираси қўшним бўлади, ўша айтди...

Намозов. Ҳа, дарвоқе, бу томони бор. Хўш, Диёрованинг ўзи қаёққа йўқолди?

Эсонов. Суриштирдим... Бундан уч кун аввал иш тугагач, райкомдан чиққан уянги квартирасига бормаган. Қаерга кетгани номаълум...

Намозов (ташвишланиб). Одилжон, ука, сиздан

илтимос: менинг машинамага мининг, микрорайонга бо-
ринг, Диёрованинг қўни-қўшниларидан уни суришти-
ринг, хуллас, ер тагидан бўлса ҳам топинг!

Эсонов. Бажараман, Ниёз Намозович.

Намозов. Ҳалиги қиз... Азизова менга маъқул
бўлди. Уни қабулхонага қўйиб кетинг.

Эсонов. Хўп.

Намозов. Луқмоновга телефон қилинг, у ҳам ҳо-
зир етиб келсин.

Эсонов. Хўп бўлади. *(Чиқиб кетади.)*

Намозов. Нафиса... Нафиса... *(Қизил телефон
аппарати ёнига келиб, овозини чиқарганча рақамларни
теради.)* Тўрт... Йигирма... Йигирма... *(Бир неча дақиқа
қулоқ солади.)* Жавоб йўқ... *(Қўнғироқ тугмасини бо-
сади.)*

Азизова *(киради)*. Эшитаман, Ниёз Намозович!

Намозов *(ҳайрон)*. Ишингиз дарров битдими?

Азизова. Ҳа. Хизмат, Ниёз Намозович?

Намозов. Диёров билан Луқмонов келишади. Ав-
вал Диёров кирсин.

Азизова. Маъқул, Ниёз Намозович.

Намозов. Райижроком раиси Салоҳ Бердиевич
Бердиев чўлдаги қурилишларни кўришга кетган. Сиз у
кишини танимайсиз, Ҳанифа...

Азизова. Ҳанифа Зуфаровна...

Намозов. Ҳанифа Зуфаровна! Бердиев — Поль
Робсонга ўхшаган, боши катта, сал чўтир, барваста
одам. Салоҳ Бердиевич менинг ҳузуримга навбатсиз
киради.

Азизова. Тушундим, Ниёз Намозович. Менга рух-
сатми?

Намозов. Яна бир кишини яхши таниб олинг:
Азаматова. Ойниса Азаматовна. Худди сизга ўхшаш,
оёқлари узун, момақаймоқ жувон. Чингиз Аҳмаров чиз-
ган қизларга ўхшайди.

Азизова. Тушундим. Азаматова — райкомнинг ик-
кинчи секретари. Кабинетингизнинг рўпарасидаги эшик-
ка Азаматованинг фамилияси ёзилган.

Намозов. Балли! Фақат... эҳтиёт бўлиб сўзлашинг,
Азаматова — сиркаси сув кўтармайдиган, жаҳли тез
аёл. Қани, яқинроқ келинг!

Азизова *(Намозовнинг қаттиқ тикилишидан кўз-
ларини олиб қочади)*. Эшитаман.

Намозов *(Ҳанифанинг қўлларини ушлаб, нозик
бармоқларини силайди)*. Раҳбар билан унинг котибаси

бир-бирига яқин, ҳатто сирдош бўлишлари керак, Ҳа-
нифахон. Ё, шундай эмасми?

А з и з о в а. Албатта...

На м о з о в. Ишдан кейин мен сизга машина бера-
ман, матлубот жамиятининг базасига борасиз. Сизни
кутиб туришади. Зарур кийимларни танлаб олинг. Ал-
батта, маошингиз ҳисобидан аванс тариқасида... Бу ки-
йимларингиз сайру саёҳатга яхши, аммо идорага... Ту-
шундингизми?

А з и з о в а. Тушундим. Танқид — келажакнинг мева-
си. (Кулади.) Тағин нима қилай?

На м о з о в. Узун тирноқларингиз жуда нафис, бироқ
кўзга ташланади... Пардоз ҳам эви билан бўлса...

А з и з о в а. Хўп. Эртага мени тамом бошқа қиёфада
кўрасиз. (Қўлларини базўр тортиб олади. Шошиб чиқиб
кетади.)

На м о з о в. Олов!.. Ёнади, куйдиради... (Креслога
ўтириб, кафтларини ишқайди.) Бу қирғоқда ҳамма иш
жойида... Аммо у қирғоқда-чи? Нафиса қаёққа кетди
экан-а? Кейинги кунларда авзойи бузуқроқ кўринади...
Балки, эрининг ажралмоқчи бўлганига таъби тирриқ-
дир. Балки, дилини ёзиб келиш учун ота-онасиникига
кетгандир. Лекин у ҳеч қачон менга айтмасдан бирор
иш қилмасди. Таажжуб. Ҳа, чиндан ҳам таажжуб...

А з и з о в а (киради.) Ўртоқ Диёров келдилар.

На м о з о в. Кирсин. (Қора телефон жиринглайди.)
Тўхтанг! (Трубкани олиб, қулоқ солади.) Ҳа, мен. Га-
пир! Йўқ, тушликка боролмайман. Гапиравер! Телефон-
да гапиролмайман, дейсанми? Ёпирай!.. (Трубкани каф-
ти билан ёпади. Ҳанифага.) Маликаи дилозор... (Труб-
кага.) Хат? Қанақа хат? Қимдан? Қим олиб келди?
Конвертда адреси бўлмаган хатни нега олдинг? «Ҳаёт-
мамот масаласи». Қим айтди бу бемаъни гапни? У хатни
сен лақмага бериб кетган ўша тулки қим? Сен уни
шартта қўлидан ушлаб, милицияга телефон қилмадинг-
ми? Хўп, хабар қилмабсан. Нега конвертни очдинг?
Ҳой, нима гап ўзи? Нега йиғлаяпсан?.. Лобар! Сенга
айтяпман, Лобар! Ифвогар ёзган тухматларга эътибор
қилма! Упкангни бос!.. Ишдан кейин бораман... Аммо
хатни ҳеч кимга кўрсатмай тур! Уқдингми? «Райкомга
бораман», дейсанми? Райкомда сенга нима бор?.. Ахир,
умрингда келмагансан-ку менинг идорамга! Ҳой, нима
гап ўзи: мени итоатимдаги одамлар олдида шарманда
қилмоқчимисан? Йўқ, келма! Иш кўп, вақтим йўқ!..
(Трубкани қўяди.) Ё, тавба! Бўхтон деган илон олам-

нинг оёғи тагида ўрмалаб юради. (Терлаган бўйнини дастўмоли билан артади.) Диёровни чақиринг!

Азизова чиқиб кетади. Бир оздан кейин коржомада Диёров киради.

Диёров (киради.) Салом, Ниёз Намозович! Намозов. Келинг, Карим Каримович. Шошилиш топшириқ олдик. Планга бир миллион сўмлик қурилиш ишлари ҳажми етмаяпти.

Диёров (истеҳзоли оҳангда). Бу — янгилик эмас. Ундан кўпини ҳам қўшиб ёзганмиз. Кемага тушганининг жони бир. Ҳамма нарса ўртада...

Намозов. Шахсий ишларимизни давлат вазифаларига аралаштирмайлик! «Ўртада эмиш!.. Ҳа масъулият ўртада! Баравар жавоб берамиз!

Диёров. Шахсий ишлар... Гап келганда отангни аяма, дейдилар... Айтинг, нега сиз хотинимнинг бошини айлантирдингиз? Нега унга олтин тоғлар ваъда қилипсиз? Ҳамманинг оғзида дув-дув гап: «Намозов Диёровага ошиқу шайдо бўлибди, унинг учун кооператив квартира олибди, хоналарни ясатибди...» Афсуски, дамим ичимда — сиз билан мени боғлаб қўйган шундай ишлар борки, улар мени сукут сақлашга мажбур этади. Боягина ёрдамчингиз Эсонов менга телефон қилиб, Нафисанинг қаердалигини сўради. Кулишни ҳам, йиғлашни ҳам билмайман: девонадан ой бошини сўраган яхшимасми бундан кўра?! Фақат шуни айтишим мумкинки, менга вафо қилмаган хотин сизга ҳам вафо қилмайди. Бинобарин, хўрланиш аёлни телбага айлантиради: у нима иш қилиб қўйганини ўзи ҳам билмай қолади. Мен фақат шундан қўрқаман. Эҳтиёт бўлинг, Ниёз Намозович! Бас, ҳасратни йиғиштирайлик. Ишга ўтайлик. Менга нима хизмат бор?

Намозов. Кўнгилини анча бўшатиб олдингиз. Лекин, менга ҳам осон эмас, Нафиса... Унинг қаердалигини мен ҳам билмайман, ишонинг! Мана, уч кундан бери ишга ҳам чиқмай қўйди. У ҳеч қаерда йўқ... Тўғри, биз у билан бирга ишляпмиз, сирдошмиз... Хотинингиз — сулув аёл, жозибаси зўр... Юрак тош бўлса ҳам эриб кетади бундай гўзалларни кўрганда, Нафиса...

Диёров. Нафисани тинч қўяйлик! Пландан гапиринг! Планни тўлдириш учун шахсан мен нима қилишим керак?

Намозов. 35-совхоз посёлкаси билан Чўпонота каналини топширишингиз керак.

Д и ё р о в. Тўғри, иккала объектдаги чала ишларнинг ҳажми бир миллион сўмдан ортиқроқни ташкил этади. Бироқ бу чала ишларни тугаллаш учун олти ой муддат керак, шунда ҳам қурилиш материаллари шитоб етказиб берилса!..

На м о з о в. Ишнинг бу томони сизга боғлиқ, Қарим Қаримович! Қурилиш — мураккаб соҳа. Сиз бу соҳанинг пири бўлиб кетгансиз. Қанча чала йўллар, уйлар, каналлар, устахоналар ва ҳоказо объектларни топширдигиз, булар ҳаммаси кейин битиб кетди. Давлатни, халқни ўйлаш керак, биродар!

Д и ё р о в. Яъни?

На м о з о в. Яъни, давлат плани бажарилса халқ таъминоти яхшиланади. Бошқармангиздаги минглаб кишилар мукофот оладилар, ташкилотингиз байроқ билан, илғорлар орден ва медаллар билан тақдирланадилар. Ҳаммамизнинг юзимиз ёруғ бўлади.

Д и ё р о в. Бу гапларни аввал ҳам айтгансиз. Хўш, бажарилмаган бир миллион сўмлик ишни «бажарилди» деб қандай расмийлаштирамиз?

На м о з о в. Аввал қандай расмийлаштирган бўлсангиз, ҳозир ҳам ўшандай расмийлаштирасиз. Сиз — подрядчи, бажардингиз, Луқмонов — заказчи, қабул қилиб олади... Фақат, кам-кўстини кейин тўғрилаш шарти билан...

Д и ё р о в. Бир ҳисобда бизга осон, топширамузу қутуламиз. Бироқ, сизнинг қайнингиз Луқмоновга қийин: унинг одамлари, чўлқуварлар шамол ғувиллаб ётган чала уйларда қандай яшаркинлар? Ҳали тўла текисланмаган, фақат бир қисмигагина бетон ётқизилган каналдан сувни қандай юргизаркинлар?

На м о з о в. Чала ишни икковингиз биргаликда битказасизлар. Хўш, розимисиз?

Д и ё р о в. Луқмонов розими?

Луқмонов (*кулиб кириб келади*). Биз доим рози! Салом, поччо! Салом, Қаримжон! (*Булар билан кўришиб бўлгач.*) Кечадан бери телефон кута-кута, ўзим ҳам йўлга чиқмоқчи бўлиб турувдим, Эсонов қўнғироқ қилиб қолди. Ҳа, намунча қовоқларингиз осилиб кетди? Осмон узилиб ерга тушгани йўқ. Бу — ҳар йилги савдо: биз қурилишларни чала қабул қилиб, кейин ўз кучимиз билан охирига етказишга ўрганиб қолганмиз. Хўш, бу йилги топшириқ қанақа, поччо?

На м о з о в (*чеҳраси ёришиб*). Раҳмат, Тоғайбек, ҳар қачон оғир юкимизни енгил қилиб келгансиз. Мин-

натдорман. Бу галги вазифа — 35 совхоз посёлкаси ва Чўпонота канали қурилишини расмийлаштириш.

Луқмонов (*Диёровга*). Актларингиз тайёрни, Қарим Каримович?

Диёров (*ҳайратланади*). Зиммангизга олаётган масъулиятни биласизми, Тоғай Луқмонович?

Луқмонов. Ҳатто, катта шаҳарларда ҳам одамлар янги уйлардан квартира олгач, аввал ремонт қилиб, кейин кўчиб кирадилар. Бу ерлар эса чўли-малик. Чала ишлар беҳисоб. Буларни бир кунда битказиб бўлмайди, аста-секин ўнглаб оламиз. Фақат аҳиллик, дўстлик ордан кўтарилмасин. Давлатимизнинг даргоҳи кенг. Биз ҳам феълни кенг қилиб, дадил ишлайберишимиз керак.

Намозов. Баракалла! Давлат арбоби бўлишга арзийсиз, Тоғайбек! Азбаройи, бундай юксак баҳони мен сизга қайини бўлганингиз учун эмас, улкан ишларда сафдошим бўлганингиз учун бермоқдаман. Сиз, Қаримжон, жасоратни Тоғайбекдан ўрганинг! (*Икковининг ўртасида гуриб, қулочини кенг керганча, уларнинг елкаларини қучади.*) Актни тезлатингиз, дўстлар, биз рапортни тайёрлаймиз! Шунақа қувончли дақиқаларда одамнинг кучига куч қўшилади, юракда ғайрат жўш уради. Ҳа, қадрдонларим, актни расмийлаштира берингизлар, мен ўзим янги совхозга бориб, қурувчилар билан ишлашга тайёрман! Хайр, муваффақиятлар тилайман!

Диёров билан Луқмонов кабинетдан чиқиб кетадилар. Намозов чуқур креслога ўтириб, мамнун бир аҳволда эркин тин олади. Эшик аста очилиб, Луқмонов оёқ учида кириб келади, Намозовнинг бошига эгилиб, қулоғига шивирлайди.

Луқмонов. Поччо!.. Ҳов, поччо!..

Намозов. (*кўзларини эринибгина очиб, ширин хомуза тортади.*) Лаббай, Тоғайбек?

Луқмонов. Маош билан мукофотни қандай тақсимлашни Диёровга айтдингизми?

Намозов. Тахминан қанча бўлади?

Луқмонов. Бажарилди деб акт қилинган иш баҳосининг деярли учдан бири...

Намозов. Демак, уч юз минг?

Луқмонов. Сал кўпроқ. Яна бу нақдина бегона бўлиб кетмасин!

Намозов. Диёров билан икковингиз дўппини олиб қўйиб, чўт қоқишларингиз керак.

Луқмонов. Маъқул. Фақат... комиссиялар, тафтишлар, халқ назорати...

Намозов. Буёғини мен ўз зиммамга оламан.

Луқмонов. Раҳмат, поччо! Менга рухсатми?

Намозов. Диёров хотини масаласида ҳамон аламан. Сал попугини пасайтириб қўйишнинг иложи бўлармикан?

Луқмонов. Иложи осон. Мен ҳозир уни «Гулшан» ресторанига таклиф қиламан, хосхонада мириқиб суҳбатлашамиз. Хайр, поччо!

Луқмонов чиқиб кетади. Намозов кўнғироқ тугмасини босади. А з и з о в а киради.

Намозов. Чой дамлашни биласизми, Ҳанифахон?

Азизова. Албатта.

Намозов. Чиройли қўлингиздан бир пиёла аччиқ кўк чой ичсам.

Азизова. Ҳозир... Қабулхонада сизни бир аёл кутяпти.

Намозов. Қим экан?

Азизова. Қимлигини айтмаяпти. «Шахсий иш билан келганман», дейди.

Намозов. Қабул қилолмайман. Бандман.

Азизова. Шундай деб айтаман. *(Чиқиб кетади.)*

Эсонов *(ҳовлиқиб киради)*. Кечирасиз, Ниёз Намозович, Диёрова ҳеч қаерда йўқ. Қўшниси пенсионер кампир Маърифат хола уни ўзидан ёшроқ бир жувон билан бирга кўрибди. Педбилим юрти ётоқхонасининг яқинида...

Намозов. Таажжуб... Хўш, кейин нима қилдингиз?

Эсонов. Педбилим юртида ишлайдиган таниш-билишлардан суриштирдим. Ҳеч ким ҳеч нарса билмайди. Эҳтиёти шарт аэропортга бордим, аввал кун кечқурундан то бугун эрталабгача у ердан учган тўртта самолёт пассажирларининг рўйхатларини кўздан кечирдим. Диёрова у рўйхатларда йўқ.

Намозов. Кетаман деса машина бор, поезд бор. Лекин, у нега кетиши керак? Районимизда малика бўлиб юравермайдими? Таажжуб... Ё, микрорайондаги янги квартирада биронта кўнгилсиз ҳодиса юз бердимикан-а?.. *(Ута ташвишланиб.)* Сизга ишонсам бўладими, Одилжон?

Эсонов. Садоқатимга заррача шубҳангиз борми?

Намозов. Йўқ, албатта... *(Креслодан оғир туриб, бурчакдаги сейф ёнига боради, уни очади ва калит олади.)* Мана, Диёрова квартирасининг иккинчи калити... Дарҳол бориб, эшигини очиб киринг. Ҳар эҳтимолга қар-

ши квартирасига... шоферим Қўзивоё билан бирга кинринг. Тушундингизми?

Э с о н о в. Тушундим. *(Қалитни чўнтагига яширади.)* Ҳа, айтгандай, қабулхонада келиноним кутиб ўтирибдилар.

На м о з о в. А? Лобарми?! Азизова уни танимаган-да...

А з и з о в а *(патнисда чойнак-пиёлалар кўтариб киради)*. Мана, чой.

На м о з о в. Қабулхонадаги аёл Намозова экан, айтинг, кирсин.

А з и з о в а. Хўп. *(Чиқиб кетади.)*

На м о з о в. Одижон! Тез келинг. Қурилиш плани бажарилгани ҳақида юқори ташкилотларга рапорт юборамиз. Сиз ҳам мукофотга лойиқсиз, ука!

Э с о н о в. Ташаккур. Ҳеч қачон унутмайман. *(Чиқиб кетади.)*

На м о з о в а *(киради)*. Кабинетингизда ҳеч ким йўғу, котибангизга «бандман» дебсиз. *(Кўлида оқ конверт ушлаган ҳолда Намозовнинг қаршисига тик бостириб келади.)* Аввал сиз мана буни синчиклаб ўқиб чиқинг, кейин гаплашамиз. *(Креслога ўтиради.)*

На м о з о в. *(хатни олади-ю, кўз ташлаб, қайтиб беради.)*. Мен бунақа имзосиз хатларни ўқимайман!

На м о з о в а. Ўқийсиз! Кўп марта ўқигансиз ва бундай хатлар асосида одамларга чоралар ҳам кўргансиз! Ўқинг! Овозингизни чиқариб ўқинг!

На м о з о в *(дарғазаб)*. Ҳой, сен нималар деяпсан! Сен ўзинг қаерда ўтирганингни биласанми?!

На м о з о в а. Биламан! Мен коммунистман, райкомда ўтирибман. Майли, сиз ўқимасангиз, мен ўқийман, сиз эшитмасангиз, мана бу деворлар эшитсин. *(Ўқийди.)*

«Муҳтарам Лобар опа!

Сизга бу хатни микрорайонда истиқомат қилиб турган бир тўда аёллар ёзаямиз. Хатга имзо қўймаганимиз сабабини тушунсангиз керак: эрингиз Намозов — районимизнинг раҳбари ва ўзини якка ҳоким деб билгувчи одам бўлгани учун биз унинг қаҳридан қўрқамиз.

Опажон, сиз болаларимизни ўқитиб, тарбиялаб келаетган моҳир педагогсиз. Биз ана шу маҳоратингизни эрингизга нисбатан ҳам ишлатишингизни истар эдик, негаки, Намозов партия ходими деган номга аллақачон доғ тушириб бўлди. Аввало, биз унинг эгри ишлари ҳақида эл оғзида юрган гаплар сизга етиб бормаганига ишонмаймиз. Айниқса, унинг Нафиса Диёровани эридан

совутиб, ўзига ром қилишга уриниб юрганлиги, унга микрорайондан квартира олиб бериб, бу квартирани қимматбаҳо жиҳозлар билан беаганлиги, ўзи эса, шу ерга тез-тез қатнаб турганлиги эндиликда ҳеч кимга сир эмас. Микрорайондагилар Намозовни Нафиса квартираси тагида кўриб ранжийдилар, ғазабланадилар.

Биз, микрорайон аёллари Нафисани ўртага олиб, роса дашном бердик. Балки, у эсини йиғиб олар. Аммо шуни биламизки, кўп нарса эрингизга ва шахсан сизга боғлиқ. Намозовга айтинг, микрорайонимизга қатнашларига чек қўйсин, акс ҳолда, биз унинг устидан юқори ташкилотларга шикоятнома юборишга аҳд қилдик.

Катталик ҳам эви билан, опажон!

Микрорайон аёллари».

Хўш, Ниёз Намозович, сиз бу коллектив арзномага нима дейсиз?

На м о з о в. Тухмат!.. Аёлларнинг ғийбаги!.. Диёрова эридан ажрагач, квартира олса олгандир, ахир, ишлайди, пул топади. Менинг машинам ўша томонга борган бўлса боргандир, шоферим Қўзивой микрорайонда туради. Қўй: арзимаган нарсага хафа бўлиб, тумшугингни осилтирма!.. Қани, хатни менга бер! (*Хатни олиб, майдалаб йиртгач, ахлат саватига ташлайди.*) Тамом-вассалом! Сен ўқимадинг, мен эшитмадим... Хўш, бошқа ишлар ҳаммаси жойидами?

На м о з о в а. Уғлингиздан ташвишдаман. Тагида «Волга», чўнтагида пул, улфатлари — бойваччалар...

На м о з о в. Фаёз — ёш, айна ўйнайдиган даври. Ма! (*Чўнтагидан бир даста пул чиқариб узатади.*) Унга керак бўлса яна бер! Улфатлари олдида бўйнини эгиб юрмасин.

На м о з о в а. Пул?!.. Мен маош оламан, Ниёз Намозович, пулим бор. (*Урнидан туради.*) Мен боғдан келсам, сиз тоғдан келяпсиз, эр!.. Бошқаларни-ку лақиллатиб юрибсиз, энди мени, ўттиз йиллик хотинингизни ҳам лақиллатмоқчимисиз? Мен сизни огоҳлантирдим, сўзларимни чуқурроқ ўйлаб кўринг! Кейинги пушаймон — ўзингга душман дейдилар. Эҳ, афсус! (*Зарда билан чиқиб кетади.*)

А з и з о в а (*киради.*) Чўлдан Луқмон ота исмли мўйсафид келибдилар.

На м о з о в. Ана халос!.. Чап кўзим учаётувди-я! Менинг муҳтарам қайнотам! Тиниб-тинчимас қария... Ҳа, майли, кирсин!

А з и з о в а. Хўп. (*Чиқиб кетади.*)

Луқмон ота (*киради*). Ассаломуалайкум, куёв! Қалай, халқимиз бахтига толмай-нетмай, эсон-омон юрибсизми? Чўлга бормай, биз чўлқуварларнинг ҳолидан хабар олмай қўйдингиз?

Намозов (*креслода ўтирган ерида қўл узатиб, истар-истамай кўришади*). Келинг, бобой! Раҳбарлик ишини биласиз-ку, эртаю кеч тиним йўқ.

Луқмон ота (*Намозовнинг рўпарасига ўтириб, чакмонининг барларини йиғиштиради*). Ҳозир кираётсам Лобар чиқиб кетяпти, бўйнимдан қучоқлаб, ўпкаси-ни тутолмай хўнграб йиғлаб юборди, сўрасам индамайди... Хўш, куёв, ўзи нима гап?

Намозов. Тинчлик, бобой, тинчлик... Эр-хотиннинг ишига эси кетган аралашади. Биласиз-ку!

Луқмон ота. Ҳа, биламиз... Билмай, телба бўпмизми, биламиз. Ҳарқалай, ёшларингиз бир ерга етиб, ўғил-қизнинг бўйи чўзилганда машмашага ўрин қолмас. А, лаббай?

Намозов. Бас, бу гапларни қўйиб турайлик. Хўш, бобой, хизмат?

Луқмон ота. Бир одамнинг бошқа бир одам ҳақида ташвиш тортишидан ҳам каттароқ хизмат борми дунёда? Агар одамлар бир-бирини ўз ҳолига ташлаб қўйса, бирининг иккинчиси учун жони куймаса хонадон, юрт тўзиб кетмайдими, куёв?

Намозов. Ҳой, бобой, сиз бу жумбоқларингиз билан нима демоқчи бўляпсиз?

Луқмон ота. Мен шуни демоқчиманки, ўртоқ райком секретари, биз, оқсоқоллар, атрофимизда содир бўлаётган ишларни ақл тарозисида тортиб кўриб, ҳайратдан ёқамизни ушлаб қоляпмиз. Ахир, биз, оқсоқоллар, ёшлигимизда Совет ҳоқимияти учун жонимизни тиккан, колхоз тузган, урушда фашистларни қийратган одамлармиз. Биз умр бўйи эрк, адолат, поклик, авлодлар бахти учун курашиб келдик. Хўш, сиз раҳбарлик қилаётган бизнинг районимизда энди нималар бўляпти?

Намозов (*дарғазаб, ўрнидан туриб кетади*). Хўш, нималар бўляпти?

Луқмон ота. Сиз, куёв, фақат оилангизни эмас, давлатни ҳам алдаяпсиз!

Намозов. Ана холос! Бобой дейман, жуда катта кетдингиз-ку! Гапни осмондан олиб гапирманг-да!

Луқмон ота. Элнинг оғзига элак тутиб бўлмайди. Қаерга борсам, дув-дув гап: «Намозов босар-тусарини билмай қолди. Пахтага қўшиб ёзиляпти. Гўшт, сабзавот

ўрнига пул тўланыпти. Битмаган қурилишлар битди, деб акт қилиняпти. Раҳбаримизни пул қутуртириб, ахлоқига ҳам путур кетди...» Хўш, куёв, дафтарингизни варақлайверайми, ёки шуниси етарлими?

Намозов. Сиз, бобой, ифвогарсиз! Ҳамма сўзингиз бўҳтон! Сиз мени ёмон кўришингизга ажабланмайман, сабабки, қайиноталар куёвларини ҳеч қачон яхши кўрмайдилар. Аммо мен сизнинг мўтабар идорада, қутлув даргоҳда менга тўхмат қилишингизга ортиқ бардош беролмайман. Қетинг бу ердан!

Луқмон ота. Хўп, кетаман. Аммо, Азаматова билан Бердиев бугун янги совхозга борганларида биз уларга чала қурилишларнинг ҳаммасини кўрсатдик. Қанчадан-қанча бинокорлик материаллари талон-торож қилинганини айтдик. Биз махсус комиссия тузилишини, қурилишнинг барбод этилгани текширилишини, жиноятчилар жазога тортилишини талаб қилдик.

Намозов (қулоқларини беркитади). Бас! Ифвожонга тегди! Қетинг!!

Луқмон ота (аста ўрнидан туриб, Намозовга тикилади). Садқан раҳбар кет! Сен жар ёқасидан қулаб, тубсиз ўпқонга фарқ бўлаётганингни ўзинг билмаяпсан. Эҳ, куёв, куёв! (Чиқиб кетади.)

Намозов (креслога суюнганча бир неча дақиқа кўзларини юмиб, беҳол ўтиради. Кейин қабулхона қўнғироғининг тугмасини қайта-қайта босади-да, ҳеч ким кирмагач, қўл соатига қарайди.) Соат икки. Танаффус...

Парда

ИККИНЧИ ПАРДА

Қабулхона. Унгадаги эшикка «Н. Н. Намозов», чапдаги эшикка «О. А. Азаматова» деб ёзиб қўйилган. Азизова ёлғиз. Телефон жиринглайди.

Азизова (трубкини кўтариб, қулоқ солади). Эшитаман. Ўртоқ Намозов йўқ. (Трубкини қўяди, бироқ телефон яна жиринглайди, у трубкини яна олади.) Ўртоқ Намозов йўқ. Билмайман. Ўртоқ Намозов қаерга боришини айтмаган. Қим? Диёров... Билмайман, ўртоқ Диёров, ўртоқ Намозов қачон келишини айтмаган. (У трубкини аппарат устига қўйиши билан телефон яна жиринглайди.) Эшитаман. Луқмонов, дейсизми? Эшитаман, ўртоқ Луқмонов. У киши йўқ. Билмайман. Кейинроқ қўнғироқ қилинг! (Трубкини қўяди.)

Азаматова (киради). Салом.

Азизова (Азаматовани таниб, дарҳол ўрнидан туради). Салом, Ойниса Азаматовна!

Азаматова (Азизовага тикилади). Янги секретарь-машинисткамиз бўлсангиз керак?.. Сизни қаердадир кўргандайман.

Азизова. Сиз билан ҳамқишлоқ бўламиз, опа! Мен Чўпонотадаги мактабимизнинг кекса педагоги Азиз отанинг кенжатоийман...

Азаматова. Ҳа, ҳа, эсладим! География ўқитувчимиз Азиз ота — севимли устозимиз. Вақтнинг елдиримай тез ўтишини қаранг-а! Ҳа, айтгандай, сизни Тошкентда деб эшитардим?

Азизова. Шундай, Ойниса Азаматовна. Тошкентда Чет тиллар институтининг инглиз бўлимини тамомладим, «Интурист»да таржимон бўлиб ишладим, турмушга чиқдим, янглишдим...

Азаматова. Эрингиз?..

Азизова. Ҳа. У отасининг давлатида қутурди, саёқ юриб кетди...

Азаматова. Афсуски, бу кулфат биргина сизнинг бошингизга тушгани йўқ... Бундай иллатлар анча кўпайиб кетди. Партиямиз ўз сафларини раҳбарлик лавозимларини эгаллаб олган нобоп кишилардан тозалаш, ҳалоллик, поклик, меҳнат интизомини мустаҳкамлаш, коммунистик ахлоқ нормаларини қарор топтириш учун қатъий кураш бошлади... Ҳа, айтгандай, исмингиз?

Азизова. Ҳанифа Азизова.

Азаматова. Ҳанифа, қани юринг, кабинетга кирайлик, сиздан баъзи нарсаларни сўрамоқчиман.

Азизова. Менинг ҳам сизга айтадиган гапларим бор.

Икковлари Азаматованинг кабинетига кириб кетадилар. Бир оздан кейин қабулхонага Эсонов билан Пардаев ҳовлиққанча кириб келадилар.

Эсонов. Қўзивой, гап битта-я? Яъни, бугун у ерда кўрганларингиз ҳақида хўжайиндан бошқа ҳеч кимга оғиз очмайсиз!

Пардаев. Тагин шу гапни такрорлайсиз-а! Нима қилай, қасам ичайми?!

Эсонов. Кераги йўқ... Уйдагиларга ҳам оғзингиздан гуллаб қўймай!

Пардаев. Хўп, дедим-ку! Хўп!!! Мана, уч йилдан бери ўртоқ Намозовнинг хизматидамиз, кам бўлаётгани-

миз йўқ: ҳовли-жойлик бўлдик, уйландик, «Жигули» олдик, рўзгоримиз бут, кийимимиз шай!...

Э с о н о в. Ҳа, ана шуларни ёдингизда тутинг! Дунёда энг разил нарса — нонкўрлик... Бахтимизга Ниёз Намозович омон бўлсалар, яна кўп фаровонликлар кўрамиз!

П а р д а е в. Бу дейман, Одил Эсонович, хўжайиннинг қизлари Дилбархон... роса етилибдими, а? Оқи оққа, қизили қизилга ажралиб, нақш олманинг нақ ўзгинаси!.. Энди тўйни тезлаштирсангиз ҳам бўларди!..

Э с о н о в. Насиб, Қўзивой, насиб... Қиз рози... Хўжайин тўйни тезлаштирмоқчилар. Фақат, онаси... Ҳайронман, мен унинг арпасини хом ўрдимми, нечундир оёғини тираб турибди.

П а р д а е в. Темирни қизингида бос, деганлар. Кечиккан ишга қор ёғади. Тўйни тезлатинг, биз содиқ дўстларингиз бир хизмат қилайлик. Ҳа, тўйни тезлатинг. Одил Эсонович, хўжайиннинг янги ҳовлисидаги гаражга қўйилган оқ «Волга» занглаб қолмасин!..

Э с о н о в. Тсс. (Азаматова кабинетининг эшигига ишора қилади). Ғўнғир-ғўнғирни эшитяпсизми? Опа саҳар-мардонда Бердиев билан бирга чўлга кетувди, қайтибди...

П а р д а е в (ҳушёр тортади). Бўлди, тушундим... Опа бало... Хўжайин нега уни ишга олдилар-а?

Э с о н о в. Э, Қўзивой, сиз нимани биласиз? Азаматованинг бу ишга сайланиши хўжайиннинг тушига кирибдими? (Ташвиши ортиб.) Азизова қаёққа кетди-кин-а? (Намозовнинг эшигини қия очиб кўради.) Ниёз Намозович ҳам йўқ...

П а р д а е в. Балки, ҳаммалари опанинг кабинетидадир? Ҳозир кўрамиз... (Азаматова кабинетининг эшигини очмоқчи бўлади, Эсонов унинг йўлини тўсади.)

Э с о н о в. Ҳой, эсингизни ёдингизми? Опанинг жаҳлини биласиз-ку?

П а р д а е в. Қойил-эй! Шу юрак билан хўжайинга ёрдамчи бўлиб юрибсизми?

Э с о н о в. Балки Ниёз Намозович биринчи қаватда овқатланаётгандирлар? Сиз, Қўзивой, хабар олинг, мен шу ерда кутиб тураман. Аммо Диёрованинг квартирасида кўрганларингиз ҳақида хўжайинга оғиз очманг, мен ўзим батафсил сўзлаб бераман.

П а р д а е в. Хўп, дедим-ку!.. (Чиқиб кетади.)

Э с о н о в (кенг қабулхонада кафтини кафтига ишқаганча уёқдан-буёққа тоқатсиз юради, ўйлайди).

Е, тавба! Ақлга сигмадиган ишлар... Диёрова телба экан-ку!.. Ниёз Намозовичдай улуғ одам нақд пулга кооператив квартира олиб берса, уни хорижий асл жиҳозлар билан жиҳозласа, казо-казо хонимларнинг тушига ҳам кирмаган анвойи либосларни жавонларга тердириб қўйса, яшик-яшик ноёб шарбатлару қазни-қарталар муҳайё қилинса!.. Анору ноклар, бодому писталар қопқоп!.. Э, сен ким бўпсан ўзинг!.. Нозу фироқ ҳам эви билан-да!.. (Телефон жиринглайди. Эсонов трубкани кўтаради.) Лаббай! Ниёз Намозович, сизми? Эшитаман!.. Хўп, ҳозир Қўзивойни юбораман. (Трубкани қўяди. Қабулхонага кириб келган Қўзивойга.) Дарров хўжайинникига уч! Уйда эканлар.

П а р д а е в. Хайрият. (Кетади.)

Эсонов (галстугини тўғрилайди, сочини тарайди ва Азаматова кабинетининг эшигига яқин келиб, тирқишидан ичкарига қулоқ солиб турганида эшикнинг бир тавақаси туйқусдан очилиб, бошига урилади). Оҳ, единг!

Азизова (кабинетдан чиқиб келади). Одил Эсонович? Сиз?! Тасодифни қаранг-а... Ишқилиб, бошингизга қаттиқ тегмадимми?

Эсонов. Йўқ-йўқ... Салгина сийпаб қўйдингиз, холос.

Азизова (ҳайрон). Эшикнинг тагида нима қилаётгандингиз?

Эсонов. Ўзим... Шундай... Кирмоқчи бўлиб турувдим.

Азизова. Марҳамат, киринг. Ойниса Азаматовна ёлғизлар.

Эсонов. Раҳмат... илтифотингиз учун. Кейинроқ кираман. Хўш, қалай, янги ишингиз маъқулми?

Азизова. Сизга раҳмат, ёрдам бердингиз.

Эсонов. Арзимайди... Ҳа, дарвоқе, бир нарсани сўрамоқчи эдим. (Азизованинг юзига синовчан тикилади.) Чўпонота қишлоғидан эканингизни, вақтинча микрорайонда турганингизни айтувдингиз. Айтинг-чи, микрорайоннинг қаерида турибсиз?

Азизова. Бир дугонамникида... Тўғрироғи, дугонамнинг ётоқхонадаги хонасида...

Эсонов. Ўша ётоқхонанинг адресини билсак бўладими?

Азизова. У ердаги адрес сизга нега керак бўлиб қолди? Ҳа, тушунарли... (Кулади.) Баъзи раҳбарлар котибаларини гоҳ-гоҳ хилватда учрашиб туриш шарти

билан ишга оладилар, деб эшитардим. Афсуски, мен сизни меҳмонга таклиф қилаолмайман, сабабки, менинг раҳбарим сиз эмас, сизнинг валнаҳдингиз Ниёз Намозович!

Э с о н о в (*иш жойига ўтаётган Азизованинг йўлини тўсади. Таҳдид оҳангида*). Адресингизни айтинг!

А з и з о в а. Адресим кадрлар бўлимидаги ҳужжатимда ёзилган, ўртоқ Эсонов! (*Азаматованинг кабинетидан жиринглаган қўнғироқни эшитиб, блокнот билан ручкасини олганча тез кириб кетади.*)

Э с о н о в. Тахминим тўғри. Ҳа, гумоним асосли. Бу жувонда бир гап бор. (*Пешона терини дастрўмоли билан артади.*) Уҳ, бўғилиб кетяпман. Ташқарида қор, ичимда олов. Одамларга тушунолмайд қолдим. Ҳар бири «ичимдагини топ!» қабилидан... Атрофда бир бало бўляпти. Эй, дунёи кўтир!.. (*Ички телефон аппаратини кўтариб, уч рақамли номерни тиради.*) Кадрлар бўлими-ми? Шоҳистахон, бу сизми? Ишга янги қабул қилинган секретарь-машинистканинг уй адресини анкетасидан кўриб беринг! Ҳа, Ҳанифа Азизова... Демак, адреси, Чўпонота қишлоғи, Сойбўйи кўчаси, йнгирманчи уй... Раҳмат, Шоҳистахон! (*Трубкани қўяди, деразадан йўлга қарайди, гупиллаб ёғаетган қор тагида вағиллаб келиб тўхтаган машинани кўриб, чеҳраси ёршилади.*) Ниёз Намозович келдилар! (*Стол устидаги қоғозларни тартибга солабошлайди.*)

Н а м о з о в (*йўлдан аҳволда вазмин кириб келади*). Азизова қани?

Э с о н о в. Ойниса Азаматовнанинг ҳузурда. Нимадир ёзишяпти... Чақирайми?

Н а м о з о в. Кейин... (*Деразадан ташқарига қарайди.*) Уч кундан бери қор босим ёғяпти. Соат энди беш, аммо чор-атроф қоп-қоронғи... Далада иш, чўлда қурилиш тўхтаб ётипти...

Э с о н о в (*Намозовнинг яқинига келади*). Қайфи-нгиз бузукроқ кўринади, Ниёз Намозович?

Н а м о з о в. Раҳбарлик — оғир иш, ука! Масъулият тошидан оғирроқ иш йўқ дунёда!

Э с о н о в. Метин елкангиз бундан ҳам оғирроқ юкни кўтаришга қодир, Ниёз Намозович!

Н а м о з о в. Раҳмат, Одилжон! Сиз — менинг суяган тоғимсиз! (*Эсоновнинг елкасидан қучиб, суяди*). Хўш, ҳалиги масала... нима бўлди? Қўзивойдан сўрамадим, унинг феълини биласиз: телбароқ... Диёрованинг квартирасида нима гап?

Эсонов (чўнтагидан калит чиқариб, Намозовга беради). Тинчлик...

Намозов. Яъни? Қанақа тинчлик? Ахир, ундан ном-нишон борми? (Ҳаяжонланади.) Биронта из-пиз топилдими? Ахир...

Эсонов. Кабинетингизга кирайлик...

Намозов. Йўқ! Мен Азизовани кутяпман. У чиқсин, рапортни шу ерда машинкага айтиб туриб ёздираман... Хўш, гапаринг!

Эсонов. Диёрованинг квартирасига Қўзивой билан бирга бордик. Эшигини очиб кирдик.

Намозов. Хўш?

Эсонов. Кечирасиз, Ниёз Намозович, сиздан нозик бир нарсани сўрашга мажбурман: Диёрова янги квартирада бирор кун яшаганми, яъни сиз... (дудуқланади) бирон марта ўша квартирага кирганмисиз, у ерда Диёровани ўз кўзингиз билан кўрганмисиз?

Намозов. Таажжуб... Нима, Диёрова у квартирада турмаган эканми?

Эсонов. Жиҳозу палослар магазиндан қандай олиб борилган бўлса, шундайлигича очилмасдан турибди. Юборган сарполарингизга ҳам қўл урилмаган. Яшиқлардаги ҳўл мевалар сасий бошлаган, гўшт-ёғларнинг қўлансасидан нафас қайтади: дарҳол деразаларни очиб, уйни шамоллатдик...

Намозов. Наҳотки, у янги квартирасида турмаган бўлса? Ахир, мен уни бир неча марта эшигигача кузатиб қўйганман, фақат у ҳар хил баҳоналар билан учрашувимизни орқага суриб келган. Таажжуб...

Эсонов. Демак, эрининг рашки асоссиз экан-да... У маккора эрини ҳам, сизни ҳам лақиллатибди...

Намозов. Балки, шундайдир... Бироқ, у нега кейинчалик кўришишни ваъда қилган? Ниҳоят, ўз кваргирасининг эшигигача борган аёл нега ичига кирмаган? Йўқ, бундай эмас. Қўзивой билан сиз янглишгансиз, Одилжон! Ахир, эрининг уйдан кетган Диёрова бошқа бир уйда ақалли тунаб юриши керак эди-ку?

Дилбар (киради). Салом, дадажон! Салом, Одил Эсонович!

Эсонов. Салом... Ҳамон «Одил Эсонович» деб, расмий муомала қиласиз. «Одилжон ака», денг. Ё, аҳд-паймонимизни унутдингизми?

Дилбар. Ёдимда... Лекин ҳар бир илтифотнинг мукофоти бўлиши керак! Дада, сизда ишим бор;

«Россия» теплоходи яна бир ойдан кейин Одессадан Европа бўйлаб саёҳатга чиқаркан. Менга путёвка олиб берсангиз!

Намозов. Хўп, қизим, путёвкани сумкангда деб ҳисоблайвер! Одилжон, сиз Дилбарнинг ҳужжатларини расмийлаштиришга ёрдамлашинг!

Эсонов. Хўп... (Дилбарга.) Европага... бизни ташлаб-а?

Дилбар. Дада, яна бир гап: Нафиса Диёрова мен дарс бераётган педбилим юртининг қизлар ётоқхонасида ётиб юрганмиш.

Намозов. А?! Қим айтди буни сенга? Нега у уйи бўлатуриб, қизлар ётоқхонасида ётиб юради?

Дилбар. У ерда шаҳарлик икки муаллима учун бир хона ажратилган. Диёрова ўша муаллималар билан таниш экан. Уни таниганлар ҳаммаси ҳайрон. Билим юртида дув-дув гап...

Намозов. Одилжон! Сиз дархол менинг машинамга мининг. Дилбар, сен ҳам бирга бор, хуллас, Диёровани топиб, менинг ҳузуримга олиб келинглар! (Дилбарга.) Қизим, сен Европага албатта борасан. Биз ҳам мана қариб қоляпмиз, умр фанимат... Тўйларингизни тезлатамиз, саёҳатга Одилжон икковингиз бирга борасизлар — тўй саёҳати бўлади бу!..

Эсонов. Раҳмат, Ниёз Намозович! (Кўзига ёш олган бўлади.) Умрбод содиқ шогирдингизман!

Дилбар (Эсоновга бурнини жийиради). Ҳо, ёқмай кетсин!

Иккови кетадилар. Азаматованинг кабинетидан Азизова кўлида блокнот билан чиқади.

Намозов (Ҳанифага синчков тикилади). Нима ёздинглар?? Қани, блокнотни менга беринг!

Азизова. Кечирасиз, Ниёз Намозович, буни сизга беролмайман.

Намозов. Нега?

Азизова. Мен сизнинг хатларингизни ҳам бошқа ҳеч кимга, шу жумладан Ойниса Азаматовнага ҳам кўрсатишга ҳақим йўқ.

Намозов. Офарин! Партиявий одобингизга қойилман. Сизни ишга олиб янглишмабман. Менинг раҳбарлигимда ўсасиз, унаси, ҳатто масъул ишларга ҳам кўтариласиз.

Луқмонов (қўлида қоғозлар билан ҳовлиқиб киради). Табрнклайман, поччо... Кечирасиз, Ниёз Намо-

зович... Мана, янги совхоз посёлкаси ва Чўпонота бетон каналининг битказиб топширилгани ҳақидаги актлар.

На м о з о в (*қоғозларни олади, кенг юзи кулгига тўлиб, завқланиб тикилади.*) Бу — сизнинг имзоингиз. Бу — Диёровнинг имзоси. Мени жуда хурсанд қилдингиз. Ташаккур!...

Лу қ м о н о в. Менга рухсатми?

На м о з о в. Ҳа! Бутун қурувчилар коллективини менинг номимдан табрикланг! Янги йил арафасида катта йиғилиш ўтказамиз, байроқни мен ўзим топшираман, мукофотлар ҳам зўр бўлади. Аммо битта шарт бор: йилнинг қолган кунларида бир ғайратга ўн ғайрат қўшиб ишлайсизлар!

Лу қ м о н о в. Кўнглингиз тўқ бўлсин... поччо! (*Чиқиб кетади.*)

На м о з о в. Ажойиб кадрларимиз бор!.. (*Азизовага.*) Ҳанифахон, чироқларни ёқиб юборинг. Рапорт ёзамиз.

Азизова электр чироқларни ёқиб, ёзув машинкаси ёнига ўтиради, унга қоғозларни қистиради.

На м о з о в (*телефон аппаратларидан бирининг трубкасини кўтаради, рақамларни теради*). Салоҳ Бердиевич, тезда етиб келинг, рапорт тайёр, қўл қўямиз. Ҳа, ўша рапорт. Кутаман! (*Трубкани қўяди.*) Ёзинг!.. «Рапорт...»

Чироқ ўчиб, яна ёнади. Намозовнинг кабинетида уч киши: На м о з о в, Азаматова ва Бердиев ўтирибдилар. Ҳар бирининг қўлида бир варақдан қоғоз — рапорт. Учининг ранг-рўйи ва авзойидан роса талашиб-тортишиб, ўта толганликлари шундоққина кўриниб турибди.

На м о з о в (*Бердиевга*). Демак, имзо чекмайсиз?

Бер д и е в. Сиз имзо чеккан рапортга мен ҳам имзо чекишим шарт. Бироқ, оқибати нима бўлишини ўйласам, аёзда қолган юпун одамдай дир-дир қалтирайман.

На м о з о в (*истеҳзоли кулади*). Шоир бўлиб кетинг-э! Бу дейман, Салоҳ Бердиевич, авлодингизда бахши-махши ўтмаганми?. Бас, гап битта: рапортнинг учала нухасига ҳам имзо чекинг, юқори ташкилотларга зудлик билан юборайлик! Шунинг унутмангизки, бу рапортни биздан аввало, икковингизга ҳам маълум мўътабар раҳбаримиз кутяптилар... У киши буюрдими, демак гап тамом. У киши ҳамма нарсдан хабардор. Дарё ирмоқлардан пайдо бўлгандай, республика плани область планларидан, область плани эса, район планларидан

тўлади. Биз мана шу кичик рапортимиз билан катта га-
лабага муносиб ҳисса қўшамиз.

Азаматова (*осойишта*). Ниёз Намозович, бизга
таълим бериб айтаётган баландпарвоз сўзларингизга
ўзингиз ишонасизми?

Намозов (*тошади*). Бу нима деганингиз, Ойниса
Азаматовна?

Азаматова. Бу деганим шуки, сиз, ўртоқ Намо-
зов, ва сиз, ўртоқ Бердиев, икки йилдан бери қурилиш
бўйича нотўғри рапорт бериб келяпсизлар. Бугунги ра-
порт — навбатдаги қалбаки ҳужжат. Районимизда бит-
маган йўллар, чала уйлар, ишга яроқсиз ирригация ва
мелиорация шохобчалари тобора кўпайиб боряпти. Бул-
турги рапортда водопровод келтирилганини ёздингиз-
лар. Қани ўша водопровод? Аҳоли ҳамон ариқдан сув
ичиб келади... Район марказида, учта совхоз посёлкаси-
да битказилган, яъни битказилгани рапортларингизда
қайд этилган ҳаммомлар қани? Улар фақат қоғозда!..
Ўн битта боқча-ясиллар ҳам қурилгани қайд этилди.
Шулардан фақат биттаси, район марказидагиси меҳмон-
ларга кўз-кўз қилиш учун пардоздан чиқарилди, лекин
на суви бор, на иситилади. Санайверсак саноғи йўқ ча-
ла қурилишларнинг!..

Намозов (*сал бўшашади*). Сиз ҳадеб ташвишла-
наверманг, Ойниса Азаматовна! Биласиз-ку, қўшни рай-
онларда ҳам аҳвол шу... Ишни охиригача етказмас-
лик — қурувчиларга теккан эски касал. Менда шундай
таклиф бор: сиз, Салоҳ Бердиевич, рапортга имзо че-
кинг. Биз бу қувончли ҳужжатни дарҳол юборайлик-да,
район халқини сафарбар этиб, катта шанбалик ўтказай-
лик. Ана шунда чала ишлар ҳаммаси битиб кетади.

Бердиев (*ручкани олиб, рапортга қўл қўймоқчи
бўлади*). Майли, Ниёз Намозович, сазангиз ўлмасин...

Азаматова. Тўхтанг, ўртоқ Бердиев! Мен шанба-
лик ўтказиш ҳақидаги таклифга қўшиламан. Лекин
биз шанбаликни шу кунларда, яъни янги йилгача қол-
ган ўн кун ичида ташкил қилаолмаймиз.

Намозов. Нега?

Азаматова. Биринчидан, ер бир метр қор тагида
музлаб ётибди. Иккинчидан, қурилиш материаллари
йўқ — улар аллақачон талон-тарож қилиб юборилган.

Намозов. Тегишли ташкилот раҳбарларига топши-
риқ берамиз, ҳамма нарсаси тахт бўлади.

Азаматова. Ҳайбаракаллачилик қолмади-қолма-
ди. Ахир, ўртоқ Намозов, бир неча кун ичида Россиядан

ёғоч, Бекободдан арматура, Қувасойдан цемент қандай етиб келади? Биз ўртоқ Бердиев билан бирга Чўпонота канали ва янги, 35-совхоз посёлкаси қурилишларини синчиклаб кўздан кечирдик: камида олти ойлик иш бажарилмаган, шунда ҳам қурилишларни ишчи кучлари ва материаллар билан тўла таъминланса... Мен рапортга қўл қўйишни эмас, бошқа нарсани таклиф қиламан: қурилишларимиздаги аянчли аҳвол райком бюросининг кенгайтирилган мажлисида муҳокама қилинсин, планининг бажарилишини барбод этган қурилиш раҳбарларига қаттиқ партиявий жазо берилсин. Мен у ташкилотлардаги ишни тубдан яхшилаш чораларини ишлаб чиқиш бўйича райком комиссиясини тузишни зарур деб ҳисоблайман.

На м о з о в *(асаби тарағ бўлса ҳам, ўзини лоқайд тутишга ҳаракат қилиб)*. Таклифингизни ўйлаб кўрамиз, Ойниса Азаматовна. Сизга жавоб. *(Азаматова кабинетдан чиқиб кетгач, Бердиевга заҳарханда билан.)* Ўзимдан чиққан балога — қайга борай давога... Бу заҳарнинг ҳар бир сўзи чаёндай чақади... Сизга ҳам қийин, Салоҳ Бердиевич, икки ўтнинг ўртасида қолдингиз. Икки йўл, икки хил иш услуби... Албатта, Азаматова ҳам ўзича ҳақ. Аммо, у таклиф қилган йўл билан узоққа бориб бўлмайди. Айтинг-чи, қачон, қайси соҳада плани ўз муддатида, учма-уч етказиб, холини холига қўйиб бажариш мумкин? Ҳеч қайси соҳада ва ҳеч қачон бундай қилиб бўлмайди. Биз, вазифадор кишилар план бажарилмаса, баҳонасини айтиб, бир кунимизни кўриб кетаберамиз, аммо маошга муҳтож, мукофотдан умидвор минг-минг кишиларнинг, халқнинг аҳволи нима кечади?.. Масаланинг мағизи бу ёқда, Салоҳ Бердиевич! Азаматова мана шу ҳақиқатни тушунмаяпти, дўстим!

Бердиев *(иккиланиб)*. Хўш, нима маслаҳат бера-сиз? Имзо чекайми?

На м о з о в. Ихтиёрингиз...

Бердиев. Азаматованинг авзойи бузуқ. Устимиздан шикоят аризаси ёзиши мумкин...

На м о з о в. Қимга? Қайси ташкилотга? Ҳамма аризалар айланиб-айланиб, ўз қўлимизга тушади. Азаматова киму биз ким?! Тагин... ўзингиз биласиз.

Бердиев. Шундоқ қилсак: мен рапортга имзо чекаман, ҳужжат юқорига кетаберади, лекин биз дарҳол сиз таклиф қилган ишларни бажаришга киришамиз, яъни шанбалikka тайёргарликни бошлаб юборамиз. Бинобарин, Азаматованинг сўзини ҳам ерда қолдирмай-

миз. Райком билан райижроком комиссиясини тузиб, унинг зиммасига қурилишни тезлатиш учун шошилинич тадбирлар ишлаб чиқиш вазифасини юклаймиз. Майли, комиссияга Азаматова раис бўлсин.

На м о з о в. Оббо сиз-эй! (*Ўрнидан туриб, чапак чалади.*) Қувсиз, Салоҳ Бердиевич, учига чиққан қувсиз! Офарин!.. Бўпти, имзо чекинг! (*Бердиев рапортнинг учала нусхасига имзо чекади.*) Бир ўқ билан икки қушни урдингиз, дўстим! (*Қоғозларни олиб, қизил папкага эҳтиётлаб солади.*) Раҳмат! Садоқатингиз учун ташаккур!.. (*Кўзлари ёшланиб, Бердиевнинг елкасидан қучади...*) Хўш, хоним қалайлар? Болалар омонми? Уларнинг сони ўнтага етди-я? Қойил! Хонимни Қаҳрамон она бўлганликлари билан табриклашимиз керак. Дарвоқе, қураётган уйингиз битай деб қолдими?

Б е р д и е в. Ҳа, энди аста-секин бўляпти.

На м о з о в. Тезлатинг! Мен Луқмоновга айтаман, қарашворади. Аммо эҳтиёт бўлинг. Азаматова қурилиш материаллари талон-тарож қилинди, деди-я...

Б е р д и е в. Миннатдорман, Ниёз Намозович. Хотиржам бўлинг. Энди менга жавобми?

На м о з о в. Жавоб. Хонимни сўраб қўйинг.

Б е р д и е в чиқиб кетади. Намозов қўнғироқ тугмасини босади.
А з и з о в а киради.

А з и з о в а. Эшитаман, ўртоқ Намозов!

На м о з о в. Эсонов келмадими?

А з и з о в а. Йўқ. Иш вақти аллақачон тугади. Мен кетсам майлими?

На м о з о в. Озгина сабр қилинг, машинада бирга кетамиз.

А з и з о в а. Мени Ойниса Азаматовна бирга олиб кетмоқчилар.

На м о з о в. Зоримиз бор, зўримиз йўқ. Майли, сизга жавоб.

А з и з о в а. Хайр. (*Чиқиб кетади.*)

На м о з о в. Азаматова... (*Бирдан чеҳраси ёришади.*) Э, фаромуш қилибман-а! Уни областга ишга сўраятувдилар. Ҳа бошлаб «пастдан юқори» қиламиз! (*Телефонлардан бирининг трубкасини кўтариб, рақамларни тиради, анча қулоқ солиб туради, жавоб бўлмагач, трубкани яна жойига қўяди.*) Улар аллақачон уйларига кетишган. Биз-да кунни тунга, тунни кунга улаб ишлайдиган!

Э с о н о в (*киради*). Мумкинми?

Намозов (*беҳад шод*). Келинг, Одилжон, келинг!
Мени табрикланг, ука, рапорт тайёр!

Эсонов. Дилингизда қуёш чарақлаган дамларда
бошим кўкларга етади!

Намозов (*рапортлар солинган папкани Эсоновга
беради*). Махсус почта билан жўнатинг!

Эсонов. Бажараман!

Намозов. Хўш, микрорайонда ишлар бешми?

Эсонов. Бу саволингизга жавобимни эртагача ку-
тишингизни сўрайман.

Намозов. Сабаб?

Эсонов. Мен рапортларни жўнатгач, микрорайонга
яна бораман. Азизовани кузатишим керак...

Намозов. Азизованинг Диёровага нима алоқаси
бор?

Эсонов. Ҳамма гап ана шунда...

Намозов. Хўш?..

Эсонов. Педбилим юрти ётоқхонасининг шаҳарлик
икки муаллимага ажратилган хонасида яна икки аёл ту-
ришибди. Бири — Диёрова, иккинчиси...

Намозов. Наҳотки, Азизова?

Эсонов. Ўзингизни босинг, Ниёз Намозович. Ҳая-
жонланманг. Ҳозирча бу фақат тахмин... Менинг тахми-
ним.

Намозов. Епирай, ёпирай! Ахир, Диёровани топ-
дингизми?!

Эсонов. Диёрова даволаниш учун шаҳарга кетган-
миш. Аммо, аслида бундай эмас. Муаллималардан бири
Диёрова икки кеча тонггача хат ёзганини, унга ёш бир
жувон кўмаклашганини, хат тайёр бўлгач эса, Диёрова
шаҳарга жўнаб кетганини айтди. Мен ўша ёш жувон-
нинг белгиларини сўрадим. Муаллиманинг ҳикоясини
эштаётганимда кўз олдимда нечундир Азизованинг
шакл-шамойили жонланди...

Намозов. Э, турган-битганингиз ваҳима!.. Вос-вос
бўлиб қолибсиз, Одилжон!..

Эсонов. Қошқийди, тахминларим пуч бўлиб чиқ-
са!.. Рухсат этинг, мен рапортларни жўнатай-ю, ётоқхо-
нага учиб борай!.. Ишончим комилки, Азизова ўша
ерда...

Намозов. Азизова Азаматова билан бирга кетди.

Эсонов (*дарғазаб*). Эҳтиёт бўлинг, Ниёз Намозо-
вич, бу аёлларда гап кўп. Биз сизнинг шаън-шавкати-
нгиз соясида ҳали узоқ йиллар даврон суриш умидида-
миз... Эҳ, маккоралар, маккоралар!

Намозов. Жаҳлингиздан бир қарич тушинг, Одилжон! Нафиса Ширин бўлса, Ҳанифа — Лайло. Оз қолди Диёрова квартирасининг калитини Азизовага совға қил:б юборишимга!..

Эсонов. Фалокат доим оёқ остидан чиқади. Хуллас, ҳушёр бўлинг, Ниёз Намозович, сиз фаришта деб юрганлар тагин жодугарлар бўлишмасин!..

Намозов (*узоқ жиринглаган қизил телефон трубкасини кўтаради*). Эшитаман, ГАИдан? Хўш?.. Қаерда? Қачон?! (*Юрагини чангаллаганча гандираклайди.*)

Эсонов (*дарҳол яқин келиб, Намозовни суяйди*). Нима гап? Трубкани менга беринг! Қани, сиз креслога аста ўтиринг!.. Эшитаман! Ким бу? Капитан Сатторов?.. Хўш, нима воқеа юз берди? Қайси йўлда? Нечанчи километрда? Капитан! Йўлни тўсинг! Ҳодиса содир бўлган ерга ҳеч кимни йўлатманг! Шикастланган одам ким экан? Тирикми? Капитан! Мен ҳозир етиб бораман. Ҳамма гапни ўша ерда гаплашамиз. (*Трубкани қўяди. Намозовга сув ичиради.*) Уғлингиз Фаёз янги «Волга»сини маст ҳолда ҳайдаб кетаётганда бир чолни босибди. У чол ГАИ капитани Сатторовнинг қўлида жон берибди.

Намозов (*инграйди*). Оҳ... Вой... Энди нима қиламиз, Одилжон? Кўкрагим қаттиқ санчяпти...

Эсонов (*хаб дори беради*). Мана, тилингизнинг тагига қўйинг. (*Уни газета билан елпийди.*) Биласиз, Ниёз Намозович, бу жуда қалтис иш...

Намозов. Чорасини топинг, Одилжон. Бу ишни тинчитиш учун ҳеч нарсани аяманг, ким қанча сўраса беринг. Бутун давлатим сизники! Тинчитинг! Фақат... мени аралаштирманг!

Эсонов. Чол ўлибди...

Намозов (*мияси чақин тезлигида ишлайди.*) Чол... чолнинг оғзига ароқ қўйинг... чол маст... Маст ўзини машинанинг тагига ташлаган... Қўзивой бирга борсин... У чолнинг мастлигига гувоҳ бўлади... Мана, сейфнинг калити... Сатторовга унвон ваъда қилинг!

Эсонов. Тушундим... (*Сейфни очади, пачка-пачка пуллар олади, кейин сейфни қулфлаб, калитни чуқур чарм креслода беҳол ётган Намозовнинг чўнтагига солади-да, кабинетдан тез чиқиб кетади.*)

Намозов (*яна жиринглай бошлаган қизил телефон аппаратига йнз қўлини чўзади, лекин қўли етмайди, кучанади, инграйди.*) Оҳ, юрак...

УЧИНЧИ ПАРДА

Азаматованинг кабинети. Эрталаб. Иш бошланишидан сел олдинроқ келган Азизова кабинетни тартибга келтириб, шод куйлапти.

Азизова

Лолалар, лолалар,
Алвон лолалар.
Қуёш жамолига
Ҳайрон лолалар.
Уй-фикри навбахор,
Севгидай беғубор,
Кўзлари интизор
Шодон лолалар...

Эсонов (*киради*). Ичингизда офтоб чарақлаётганига ҳайронман... Раҳбаримиз оғир касал бўлиб ётибдилар. Далада қаҳратон қиш... Сиз бўлсангиз, «лолалар, лолалар» дейсиз.

Азизова. Ёшликка қишлар ҳам, ташвишлар ҳам писанд эмас — ҳаммаси ўтади-кетди, меҳнат, бахт, шодлик галаба қилади.

Эсонов. Ҳа, бу жиҳатдан сиз ҳақсиз. Хўш, Ойниса Азаматовна қаердалар?

Азизова. Опа шаҳарга кетганлар, обкомда бўлиб, соат ўн бирда келишларини айтганлар.

Эсонов (*ташвишланиб*). Обкомда? (*Соатиға қарайди*.) Беш минути кам ўн... Мен ўз хонамда бўламан... Ҳа, айтгандай, Диеворадан дарак бўлмадим, яъни тасодифан у келгани ёки телефон қилгани йўқми, демоқчиман.

Азизова. Билмадим.

Эсонов. Муғомбирсиз, гўзал қиз, ўлгудай қувсиз!

Азизова (*бепарво куйлайди*).

Дайди еллар бетамиз,
Биз ҳаммамиз кетамиз,
Сизни эъзоз этамиз,
Меҳмон лолалар!..

Эсонов. Сиз, Азизова, шунинг учун қувсизки, Диевонинг қаердалигини биласиз. Биласизгина эмас, сизнинг дугонаси, у билан сирдошсиз. Сиз билим юрти...

нинг ётонхонасида у билан бирга тургансиз. Қани, бу ҳақиқатдан тониб кўринг-чи!

Азизова (ҳамон бепарво).

Лолалар, лолалар,
Алвон лолалар.
Кўёш жамолига
Ҳайрон лолалар...

Эсонов. Э, мени қарангу, сиз билан гаплашиб ўтирибман-а... Сиз нимаю мана бу девор нима!.. (Қўлини силтаб чиқиб кетади.)

Луқмонов (киради). Мумкинми?

Азизова. Қиринг!

Луқмонов. Ўртоқ Азаматова келмадиларми?

Азизова. Соат ўн бирда келадилар.

Луқмонов. Мени танирсиз?

Азизова. Аллақаерда кўргандайман...

Луқмонов. Ниёз Намозовичнинг ҳузурларида кўргансиз. У кишининг аҳволи оғир. Қасалхонага борсам дўхтирлар киритишмади... Кулфат устига кулфат отам Луқмон миробни кеча машина босиб кетди, бугун эрталаб дафн қилдик... Эшитгандирсиз?

Азизова. Йўқ...

Луқмонов. Мени ўртоқ Азаматова чақиртирибдилар. Соат ўн бирда келсам бўладими?

Азизова. Албатта.

Луқмонов. Раҳмат. (Чиқиб кетади.)

Диёров (ҳовлиқиб киради). Мумкинми, Ойниса Азаматова? Э... бу сизми? Опа қанилар?

Азизова. Ўртоқ Азаматова соат ўн бирда келадилар.

Диёров. Ҳай, кутатурамиз... (Чиқиб кетмоқчи бўлади.)

Азизова. Тўхтанг! Сиз Диёровсиз, Нафиса опанинг турмуш ўртоғисиз, шундайми?

Диёров (ҳайрон). Шундай... Хўш?

Азизова. Сиз хотинингиздан беҳудага шубҳаланиб юрибсиз!

Диёров. Беҳуда шубҳаланиб?.. Ахир, у Намозов билан... Ахир, Намозов унга микрорайондан кооператив квартира олиб берган, одамлар икковини ўша уй олдида бир неча марта кўрганлар...

Азизова. Тўғри, уй олдида... лекин уй ичида эмас. Нафиса опа нечундир Намозовдан жуда кўрққан. Унинг

машинасида микрорайонгача, ўша уй тагигача бир неча марта бирга келишга мажбур бўлган. Лекин квартирага ўзи ҳам кирмаган, Намозовни ҳам киритмаган. Намозов ҳар гал машинасида қайтиб кетгач, Нафиса опа педбилимюрти ётоқхонасига борган, ўша ерда ётиб юрган...

Диёров. Демак, мен...

Азизова. Ҳа, сиз ундан асоссиз шубҳалангансиз. У биз билан бир хонада турар, кечалари юм-юм йиғлаб тонг оттирарди...

Диёров. Таажжуб... У ҳозир қаерда?

Азизова. Билмайман. Тўрт кундан бери ишга ҳам, ётоқхонага ҳам келмайди.

Диёров. Демак, ҳамма гап Намозовда экан-да.

Азизова. Эҳтимол... Мен бунақа ишларга тушунмайман.

Диёров. Епирай, епирай! Мен чиқай, бошим қаттиқ оғриятти, папирос чекмасам бўлмайди... Ўртоқ Азаматовани йўлакда кутаман. Епирай!.. (Кетади.)

Бердиев (катта папка қўлиқлаб киради). Азаматова қани?

Азизова. Обкомда. Соат ўн бирга етиб келадилар.

Бердиев. Мен шу ерда кутиб тураман.

Азизова. Қабулхонада кутиб турганингиз маъқул.

Бердиев. Шунақами? Мени танийсизми?

Азизова. Ҳа. Сиз ижроком раиси ўртоқ Бердиев бўласиз.

Бердиев (зарда билан). Мен кетдим. Азаматова келганда менга телефон қилсин!

Азизова. Хўп, айтаман.

Бердиев. Яхшиси, менинг ҳузуримга борсин! (Кетади.)

Азизова (куйлайди).

Уй-фикри навбахор,

Севгидай беғубор,

Кўзлари интизор

Ҳайрон лолалар...

Азаматова (киради). Қабулхонада жамоат жам.

Азизова. Баъзилари кабинетингизга киришди. Бердиев ўз ҳузурига боришингиз ҳақида буйруқ бериб кетди.

Азаматова. Аввал капитан Сатторов кирсин.

Азизова. Маъқул. (Чиқиб кетади.)

Сатторов (қўлида қоғоз билан киради). Салом, Ойниса Азаматовна. Мана рапорт.

Азаматова (*қоғозни капитаннинг қўлидан олиб, яътибор билан кўздан кечиради*). Демак, экспертизада Фаёз Намозовнинг мастлиги исбот қилинибди. У кеча кечкурун соат 22-дан 45 минут ўтганда маст ҳолда «Волга»сини ҳайдаб келаётган йўлда бир чолни босиб ўлдирган ва бу чол унинг ўз бобоси Луқмон мироб бўлган... Эҳ, афсус, Луқмон ота сув илмининг донишманди, муҳтарам оқсоқолимиз эдилар... Ия, рапортингизнинг бу томони гаройиб-ку!.. Демак, сиз дарҳол райкомга телефон қилиб, бу хабарни Намозовга етказгансиз. Лекин у, фожиа содир бўлган жойга ўзи бормай, Эсоновни юборган. Эсонов эса, мурданинг оғзига шишадан ароқ қуяётганида Луқмон отани таниб қолиб, бирдан додлаб юборган... Қўзивой-чи? У ўзини қандай тутганини рапортингизда ёзмабсиз-ку?

Сатторов. Қўзивой Пардаев худди Эсонов каби, гувоҳ сифатида актга қўл қўйишга мажбур бўлди.

Азаматова. Фаёз қамоқдами?

Сатторов. Ҳа. Жиноий ишни прокуратурага топширдик, тергов бошланди.

Азаматова. Кечадан бери ҳеч ким орага тушишга уриниб кўрмадимиз?

Сатторов. Луқмонов эрта азонда милиция бўлимига келиб, Фаёз билан кўриштиришни сўради.

Азаматова. Хўш?

Сатторов. Милиция бошлиғи унинг жиноятчи билан кўришишига рухсат бермади.

Азаматова. Тўғри қилган. Намозовнинг хотини келмадимиз?

Сатторов. У отасининг азаси билан банд...

Азаматова. Тушунарли... Сизга жавоб.

Сатторов. Хайр. (*Кетади.*)

Азаматова (*тугмани босади, Азизова киради*). Эсоновни чақиринг!

Азизова. Хўп. (*Чиқади.*)

Эсонов (*киради*). Чақирибсиз?

Азаматова. Қурилиш бўйича рапортларни қачон юбордингиз?

Эсонов. Эрталаб соат еттида биринчи самолёт билан.

Азаматова (*тугмани босади, Азизова киради*). Телеграмма ёзинг. (*Азизова ўтириб, блокнотини очади. Азаматова тик турганча айтиб туради*). Кечаги рапортлар юборилган адресларга. «35-совхоз посёлкаси ва Чўпонота канали қурилиб битказилгани ҳақидаги маълум

мотлар қалбаки бўлганлиги сабабли Намозов ва Бердиев имзолари билан юборилган рапорт бекор деб ҳисоблансин. Райком секретари Азаматова». Дарҳол кўчириб олиб кириш, қўл қўйиб бераман.

Азизова. Хўп. (Чиқади.)

Эсонов. Уртоқ Азаматова, ҳаддингиздан ошяпсиз! Мен ҳозироқ касалхонага бориб, Ниёз Намозовичга хабар қиламан.

Азаматова. Утиринг! Сиз ҳеч қаяққа бормайсиз. Сиз кеча йўл аварияси содир бўлган жойда жон бераётган Луқмон отанинг оғзига нечун шишадан ароқ қуйишга уринганингиз ҳақида изоҳнома ёзасиз. Бу — бир. Сиз, Эсонов, Намозовнинг шахсий топшириғини бажариб, уй-жойли, оилали Диёрова номига ғайриқонуний йўл билан кооператив квартира расмийлаштирдигиз ва у квартирани жиҳозладигиз, шу билан сиз коммунист деган номга доғ туширдигиз. Бу ҳақда ҳам райкомга изоҳнома ёзиб беришингиз шарт. Бу — икки. Саволлар борми?

Эсонов. Ҳа. Сизнинг бу топшириқларингиздан Ниёз Намозович хабардорми?

Азаматова. Райком бюроси хабардор. Яна қандай савол?

Эсонов. Бошқа савол йўқ. (Кетади.)

Азизова (киради.) Намозова келди.

Азаматова. Онасими? Қизими?

Азизова. Онаси.

Азаматова. Кирсин.

Азизова. Луқмонов билан Диёров ҳам кутишяпти.

Азаматова. Уларни кейин таклиф қиласиз. Ҳозир Лобар опа кирсин.

Азизова. Хўп. (Чиқади.)

Намозова (қора либосда киради, ҳўнграб йиғлайди). Кўргилик экан, Ойнисахон, шўрим қуриб қолди... Дадам ҳалок бўлди. Уғлим қамоқда. Ниёз Намозовичнинг юраги бежо — дўхтирлар инфаркт хавфини айтишяпти. Ёрдам қилинг, Ойнисахон!

Азаматова. Албатта, бу воқеалар ҳаммаси жуда қайғули. Луқмон ота ҳаммамизнинг отахонимиз, устозимиз эдилар. Мен бу фожиани эшитиб, дил-дилимдан ҳафа бўлдим. Луқмон отанинг ўлими — ҳаммамиз учун катта йўқотиш...

Намозова. Жон Ойнисахон, ўғлимни қамоқдан чиқариб беринг!

Азаматова. Бу иш менинг қўлимдан келмайди.

Жиноятчи министрми, бошлиқми, райком секретарининг ўғлими — ким бўлишидан қатъий назар, қонун олдида баробар: у жиноятига яраша жазо олади.

Намозова. Ахир, у бегонани эмас, ўз бувасини босиб ўлдирди. Мен, онаси, отамнинг хунини сўрамайман, мен ўғлимнинг гуноҳини кечираман...

Азаматова. Сиз бу гапларни судда айтасиз.

Намозова. Суд?!.. Наҳотки, Фаёзни суд қилишса? Менинг боламни-я?!

Азаматова. Ҳамманинг боласи ўзига ширин. Бироқ, сиз бунақа фарёд чекиб, куйиб-ёнишдан анча илгари ўғлингизнинг тарбияси ҳақида ўйлашингиз керак эди.

Намозова. Демак, ёрдам бермайсиз... Ахир, бу фожиани эшитса Ниёз Намозович юраги ёрилиб ўлади.

Азаматова. Намозов буни кеча кечаси авария содир бўлган чоғдаёқ эшитган. Қўрқманг, опа, эрингиз тирик!

Намозова. Бағрингиз тош экан, Азаматова! Ахир, сиз ҳам онасиз! (*Жаҳл билан чиқиб кетади.*)

Азизова (*киради*). Телеграммалар тайёр.

Азаматова (*Азизова берган телеграммаларни бирма-бир ўқийди, имзо чекади*). Сиз буларни телеграфга олиб бориб топшинг, дарҳол жўнатишин.

Азизова. Яхши. (*Телеграммаларни олади.*) Диёрова ишга келдилар.

Азаматова. Уни чақиринг. (*Азизова кетади. Диёрова киради.*) Келинг, Нафисахон, келинг! Қалай, сафар яхши бўлдими?

Диёрова. Раҳмат. Сиз маслаҳат берганингиздай қилдим. Аризамни партия комиссиясига топширдим. Келиб қолишса керак.

Азаматова. Ҳа, келадилар. Сизнинг шахсий ишингиздан ташқари яна бошқа, каттароқ ишқаллар ҳам очилди. Комиссия бизга ёрдам беради.

Диёрова. Хайрият.

Азаматова. Қабулхонада Диёров ўтирган бўлса керак, кўришдингизми?

Диёрова. Ҳа... Мени кўришга кўзи йўқ.

Азаматова. Демак, у сизга ҳамон ишонмайди. Сал вақт ўтсин, ҳамма нарса изига тушади. Ҳақиқат унинг кўзини очади. Ҳозирча сабр қилишингиз керак, сабрнинг таги — мурод, дейдилар. Шундаймасми?

Диёрова. Охири бахайр бўлсин.

Азаматова. Диёров билан Луқмоновни менинг хузуримга таклиф қилинг.

Диёрова. Яхши. *(Чиқади.)*

Диёров *(киради)*. Нафисадан тўрт кун қаёққа йўқолганини сўрасам, чурқ этиб оғиз очмайди. Сиз уни бирор ёққа юбормаганмидингиз?

Азаматова. Йўқ.

Луқмонов *(киради)*. Дунёда нима ишлар бўляпти ўзи, Ойниса Азаматовна?

Азаматова. Мен ҳам худди шу саволни сизларга бермоқчи бўлиб турувдим. Хўш, дунёда нима ишлар бўляпти? Сиз, ўртоқ Диёров ва сиз, ўртоқ Луқмонов, нима ишлар қилиб юрибсизлар? Сизлар ахир, коммунистлар, раҳбарларсиз-ку? Партия интизомига, давлат қонунларига итоат этасизларми ёки мана бунақа *(актни кўрсатади)* қалбаки актлар гузиб, фирибгарлик билан шуғулланиб юрасизларми?

Луқмонов. Биз юқоридан берилган топшириқни бажардик.

Азаматова. «Юқоридан?» Ким сизларга юқоридан топшириқ берди?

Диёров. Биз Ниёз Намозовичнинг топшириғини бажардик.

Азаматова. Демак, юқоридан ҳеч ким шахсан сизларга топшириқ бергани йўқ. Демак, сизга Намозовнинг фақат бир ўзи топшириқ берган. Лекин агар Намозов ҳозир шу ерда бўлса, топшириқ берганидан тонарди. Ҳа, у тонарди! Чунки, сизлар актда санаган бир миллион сўмлик ишлар аслида бажарилмаган. Ё шундай эмасми? Қарим Қаримович, бу ишлар бажарилганми? *(Диёров бошини тебратади.)* Тоғай Луқмонович, сиз — янги совхозимизнинг директори, актда қайд этилган қурлишларни қабул қилиб олганмисиз? Посёлка тайёрми? Канал-чи? *(Луқмонов бошини тебратади.)* Сизлар юқоридан кимдир берган топшириқни бажарганингиз йўқ, балки Намозовга ёқиш учун ва фақат шугина учун эмас, балки сохта шуҳрат орттириш ва ниҳоят, давлатнинг мўмайгина пулини ўртада арра қилиш учун мана бу сохта актни тузгансизлар. Қани, шу ҳақиқатни инкор қилиб кўринглар-чи? Ана, кўрдингизми, рост гап сиз каби мағрур йигитларнинг ҳам бошини ерга эгади. Энди гап шу: мен сизнинг бу сохта актингиз асосида юқори ташкилотларга юборилган рапортни райком бюроси номидан бекор қилдим. Сизлар ҳозир ўз идораларингизга борингиз. Биз халқ контроли комитети вакил-

ларини юборамиз. Улар қурилишлардаги аҳволни ба-
тафсил текшириб, райком бюросига масала тайёрлаша-
ди. Хўш, саволлар борми?

Диёров. Модомики, рапортлар бекор қилинган
экан, қўлингиздаги актни ҳам йиртиб ташлай қолсак,
харқалай, районимиз шаънига яхши эмас...

Луқмонов. Ниёз Намозовичнинг саломатликлари-
ни ҳам ўйлашимиз керак...

Азаматова. Ҳеч қандай мурося ҳақида сўз бўли-
ши мумкин эмас. Сизларга жавоб.

Луқмонов. Охирги сўзим...

Азаматова. Охирги сўзингизни бюро мажлисида
айтасиз.

Диёров билан Луқмонов чиқиб кетишади. Азаматова актни,
телеграмма нусхаларини сейфга солиб қулфлайди.

Диёрова (*киради*). Ойниса Азаматовна, Диёров
ишида хатога йўл қўйдими? (*Азаматова индамайди.*)
Карим акамни ҳеч қачон бунақа хафа кўрмаганман.
Гуноҳи оғирми? (*Азаматова индамайди.*) Эҳ, Намозов...
Ҳамма гап Намозовда... Намозов кўрқинчли одам...

Унинг тили бошқа, дили бошқа... Карим акамни Намо-
зов жиноятга бошлаган... Опажон, айтинг, нима қилай?

Азаматова. Сиз бугун ишдан кейин уйингизга
борганингиз, эрингиз билан ҳар тўғрида очиқ сўзлашиб
олганингиз маъқул! Умуман эр-хотин оғир кунларда
бир-бирларини суяйдилар.

Диёрова. Тушундим. Раҳмат, опажон, сиз айтган-
дай қиламан. (*Чиқади.*)

Бердиев (*важохат билан кириб келади*). Мен сиз-
ни борсин, девдим, айтишмадимми?

Азаматова. Айтишди... Салом, ўртоқ Бердиев!

Бердиев. Салом... (*Жаҳлдан бир поғона тушиб,
креслога ўтиради.*) Юқори ташкилотларга юборилган
рапортларни бекор қилибсиз?

Азаматова. Бу хабарни сизга дарров ким
етказди?

Бердиев. Ким? (*Бўшашиб.*) Бунинг энди нима
аҳамияти бор?.. Мени ҳайратга солаётган нарса бошқа...
Сиз райкомнинг биринчи секретари ва ижроком раисига
қарши иш қилиясиз. Бу... бу... (*дудуқланади*) бу, ўртоқ
Азаматова, фавқулодда бир ҳодиса. Бизнинг Ниёз На-
мозович билан узоқ йиллик биргаликда ишимиз давоми-
да биринчи марта ичимиздан ўт чиқиб турибди. Биз...

биз... (яна дудуқланади)... биз ҳар доим ҳамжиҳат ишлаб келганмиз.

Азаматова. «Ҳамжиҳат» деган сўзингизни «тил бириктириб» деган ибора билан алмаштирак тўғри бўлади, ўртоқ Бердиев. Мен сизлар билан иккинчи йил бирга ишляпман, холос. Утган йил янги бўлганим учун асосан район ҳаёти билан танишдим, иш ўргандим. Бу йил партия ва хўжалик ишларининг ичига чуқурроқ кира бошладим. Мени аввал таажжублантирган, кейин эса даҳшатга солган ва оқибат-натихада жиноятга олиб келиши шубҳасиз бўлган жиддий хатолардан айниқса, учтаси кўзга яққол ташланиб турибди. Биринчи — саноатда ҳам, қурилишда ҳам, қишлоқ хўжалигида ҳам қўшиб ёзиш; иккинчиси — ўқувчилардан дала ишларида йил бўйи муттасил фойдаланиш орқасида ўқиш-ўқитиш, таълим-тарбия ишларининг буткул издан чиққанлиги; учинчиси — баъзи раҳбарларнинг коммунистик интизом, ахлоқ-одоб нормаларни унутиб, партия, давлат ва халқни очикдан-очик алдаш йўлига кириб кетганлиги.

Бердиев. Демак, биз эгри, сиз — тўғри. Шундай демоқчимисиз?

Азаматова. Ўзингизни гўлликка солманг, Салоҳ Бердиевич! Мен сизнинг ноҳақлигингизни исботлаш учун иккита мисол келтираман, холос. Биринчиси — қурилишда бажарилмаган бир миллион сўмлик иш бажарилди, деб кўрсатилган қалбаки рапортга имзо чекканингиз. Иккинчиси — давлат ҳисобига шахсан ўзингиз учун ўн олти хоналик кошона қурдирганингиз. Оилангизда эса хотиннингиз билан бўйига етган икки қизингиз бор, холос. Қизларни яқинда узатиб юборасиз. Айтнинг-чи, хотиннингиз билан икковингизга ҳашаматли бўм-бўш саройнинг нима кераги бор? Кошона ўрнига болаларга ясли қуриб берсангиз бўлмасмиди, раис?!

Бердиев. Ахир, орзу-ҳавас...

Азаматова. Орзу-ҳавасингизни, тўғрироғи, жардай тубсиз нафсингизни давлат ҳисобига, қурилиш планларини барбод қилиш ҳисобига қондирмоқчи бўлдингизми?

Бердиев. Сиз мени ҳақорат қилиясиз, Азаматова! Планларнинг бажарилгани ҳақида рапорт бериб, қолган кам-кўстини кейин тўғрилаб юрган, оиласи учун катта-катта уйлар қуриб, роҳатда яшаётган раҳбар биргина мен эмас.

Азаматова. Ҳамма бало ана шунда!

Азизова (*киради*). Ойниса Азаматовна, шаҳарлар-
аро телефон трубкасини кўтаринг! (*Чиқади*.)

Азаматова (*трубкани қулоғига тутати*). Эши-
таман.

Трубкада овоз. Марказий Комитетдан сўзла-
япмиз. Шошинч телеграммангизни олдик. Партия ко-
миссиясининг масъул ходимлари эртага эрталаб бирин-
чи рейс билан учиб боришади.

Бердиев (*креслодан бемажол бир аҳволда туради*.
Ранги докадай оқаради.) Тушунарли... (*Чиқиб кетади*.)

Азизова (*киради*). Эсоновнинг кабинетида қирғин
бўляпти. Диёрова унинг ёқасидан олиб: «Намозовнинг
югурдаги! Қаллоб! Фирром!»... яна алланималар деб қар-
гаяпти. Хуллас, ур-йиқит, тўпалон...

Азаматова. Бир пиёла аччиқ кўк чой ичай.

Азизова. Ҳозир дамлайман. Оғир кун бўлди.

Азаматова. Бундан ҳам оғирроқ кунлар ҳали
олдинда. Кураш энди бошланяпти.

Азизова. Ўзингизни эҳтиёт қилинг. (*Чиқади*.)

Эсонов (*киради*. *Юзи тилинган, сочлари тўзиган*,
костюмининг ёқалари ғижимланган, галстуги тескари
боғланган). Мана, иккала масала бўйича изоҳномала-
рим. Мана, ишдан бўшаш ҳақида аризам. Қутулдимми?

Азаматова. Буларни бюрода кўрамыз.

Эсонов индамай чиқиб кетади. Намозов киради. Бу ав-
валги Намозовга ўхшамайди. Бир кечада сочи оппоқ оқарган,
кўзлари киртайган, елкалари чўкиб, костюми ҳам шалвираб қолган.
Унг кўлида — ҳасса, оёқда базур турибди.

Намозов. Шу аҳволда келишга мажбур бўлдим...
(*Креслога чўкиб ўтиради*.) Юқори ташкилотларга теле-
граммалар юбориб, рапортимизни бекор қилганингиз-
дан ҳам, эртага комиссия келишидан ҳам хабарим бор.
Ҳа, ажабланманг. Телефонистка уларга аввал касалхо-
на палатасидаги телефонни, мени улаб берди. Уларни
сиз билан улашни телефонисткага мен айтдим...

Азаматова (*ёзув столи орқасида тик турганча*).
Бу тафсилотнинг кераги йўқ.

Намозов. Нега рапортни ўзбошимчалик билан
бекор қилдингиз? Мен ҳали ўлганим йўқ, биринчиман!
Нега мен билан маслаҳат қилмадингиз?

Азаматова. Кеча маслаҳат бердим, қулоқ солма-
дингиз.

Намозов. Нега халқ контроли комитетининг ко-
миссиясини Диёров билан Луқмоновнинг ишини текши-
ришга юбордингиз?

Азаматова. Комитет марказдан келадиган комиссия учун материал тайёрлаб туради. Текширишни биргаликда ўтказганимиз маъқул.

Намозов. Нега Эсоновни изоҳномалар ёзишга мажбур қилдингиз?

Азаматова. Коммунист партия ташкилотининг олдида жавобгар. Бинобарин, ҳар бир коллектив ва ҳар бир одам текширишдан ўтказилиши керак.

Намозов. Биладан, бу сўзлар — партия қароридан... Хўш, айтинг-чи менга, ўртоқ Азаматова, партия комиссияси текширганда қандай воқеалар юз беришини кўз олдингизга келтирасизми?

Азаматова. Ҳа, албатта. Қамчиликлар, нуқсонлар, ҳатто жиноятлар очилади. Эҳтимол, анчагина одамлар ишдан олинади, баъзи раҳбарлар жазоланади. Ҳеч қачон кураш қурбонсиз бўлган эмас. Ахир, сув ҳам аввал лойқаланиб кейин тинади.

Намозов. Доно бўлиб кетибсиз, Азаматова! Ўт билан ўйнашиш хавfli — ёниб кетиш ҳеч гап эмас.

Азаматова. Пўлат ўтда чиниқади, ўртоқ Намозов!

Намозов. Яна бир савол: Диёровага сиз жавоб берган эдингизми?

Азаматова. Ҳа, у ариза ёзиб, ўз ҳисобидан бир ҳафтага жавоб олди, аммо тўртинчи кунидек ишга чиқди.

Намозов. Нега менам рухсат сўрамадингиз?

Азаматова. Чунки, сиз ўзингизга маълум сабабларга кўра унга жавоб бермас эдингиз.

Намозов (Азаматовага ёвузона тикилади). Булбул деб қафасга солганим олақарға бўлиб чиқди, афсус...

Диёрова (ҳовлиқиб киради). Ойниса Азаматовна, қизил телефон трубкасини олинг. Фожиа...

Азаматова (трубкани кўтаради.) Мен... (Бир неча дақиқа жимжит эшитади, бутун иродасини ишга солиб, ҳаяжонини босишга уринаётгани сезилиб туради.) Хўп, ҳозир етиб бораман. (Трубкани қўяди. Намозовга.) Бердиев ўзини отиб қўйибди.

Намозов. А?! (Ҳассага суянганча чайқала-чайқала, ўрнидан базўр туради.) Тирик эканми?

Азаматова. Йўқ.

Азизова (чойнак-пиёлалар кўтариб киради. Пиёлаларга чой қуя бошлади. Бироқ, ҳассага суянганча гандираклайётган Намозовни кўриб, унинг қўлтиғига кириб, суяйди.) Вой, ўлмасам!..

Намозов. Ана сизга ўзбошимчалик оқибати!.. Ана сизга текширишнинг биринчи натижаси!.. Сиз... сиз ёвуз аёлсиз!.. Сиз... сизни кўришга кўзим йўқ!..

Азаматова. Ҳалол меҳнат, онгли интизом, инсоний поклик йўлидаги мурасасиз курашда ичи ва иши қоралар енгилдилар, ожизлар, иродасизлар забун бўладилар, жиноятчилар жазоларни тортадилар. Лекин, биз ҳақиқатнинг ягона тўғри йўлидан бир қадам ҳам орқага чекинмаймиз!..

ПАРДА

1985 йил.